

การศึกษาฐานความคิดของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ศัทธียา นาวีเศษ^{1*}

วัชรินทร์ สุทธิชัย^{2*}

Received: June 18, 2025 Revised: December 24, 2025 Accepted: December 26, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาฐานความคิดของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาฐานความคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ 2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน ระหว่างวิธีการดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ และการวิจัยในเชิงปริมาณ ประชากรระยะที่ 1 โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ตัวแทนผู้นำชุมชนและประชาชน ตำบลนาเสียว 8 หมู่บ้าน จำนวน 12 คน ประชากรระยะที่ 2 ทั้งสิ้น 1,864ครัวเรือน โดยได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 329 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อเรียบเรียงเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ฐานความคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ อยู่ภายใต้การบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว ส่งผลให้แนวทางการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ และการพัฒนาท้องถิ่นมีลักษณะสอดคล้องคล้ายคลึงกันตามนโยบายแห่งรัฐ พื้นที่ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพทางการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ชุมชนมีประเพณีวัฒนธรรมชุมชนความเชื่อที่ค่อนข้างเข้มแข็งซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและสร้างความสามัคคี เมื่อกระแสความเปลี่ยนแปลงทางสังคมเข้ามาชุมชนได้ปรับตัวจากเกษตรแบบดั้งเดิมสู่เกษตรผสมผสาน มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อออนไลน์มาใช้มากขึ้น อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างสังคม ความสัมพันธ์ของเครือญาติอ่อนแอลง การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มเลือนหาย ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้นำตามตำแหน่งทางการมากกว่าผู้นำที่มีอำนาจจารีมี จึงส่งผลให้การรวมพลังของคนในชุมชนลดลงซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

2. ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ มีหลายปัจจัย 1. ปัญหาเสถียรภาพในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน 2. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนลดน้อยลง 3. องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเริ่มสูญหาย โดยเฉพาะองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตและการพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่น 4. ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนลดลงเนื่องจากภาระหน้าที่ของผู้นำมีมากขึ้น จากปัญหากระแสความเปลี่ยนแปลงภายนอกที่รวดเร็วและหลากหลายที่ต้องเผชิญ และ 5. องค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนที่ขาดการจัดการความรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

คำสำคัญ: ฐานความคิด,วิถีชีวิตชุมชน,ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

¹ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ email: tontawan18@Gmail.com

² คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม email: wsutthisai@hotmail.com

A Study of Community Mindset and Lifestyles in Response to Social Change in Na Siew Subdistrict, Mueang Chaiyaphum District, Chaiyaphum Province

Cattaleya Navesat^{1*}

Watcharin Suthisai^{2*}

ABSTRACT

This study aimed to 1) examine the community mindset derived from social capital and community lifestyles in response to social change; and 2) investigate factors influencing changes in community lifestyles in Na Siew Subdistrict, Mueang Chaiyaphum District, Chaiyaphum Province. A mixed-methods research design was employed, integrating qualitative and quantitative approaches. In the first phase, qualitative data were collected through in-depth interviews with 12 key informants, including community leaders and residents from eight villages in Na Siew Subdistrict. In the second phase, the population comprised 1,864 households, with a sample size of 329 participants. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation and content analysis for descriptive interpretation.

The research findings can be summarized as follows:

1) The community mindset derived from social capital and community lifestyles in response to social change in Na Siew Subdistrict is shaped under the administration of Na Siew Subdistrict Administrative Organization. As a result, livelihoods, occupational patterns, and local development practices closely align with national policies. The community is situated in a fertile area, and most residents engage in agriculture and livestock farming. Strong traditions, cultural practices, and belief systems serve as a unifying force in the community. In response to social change, the community has adapted from traditional agriculture to integrated farming practices and has increasingly adopted information technology and online communication. However, these changes have affected the social structure, leading to weakened kinship relationships and a gradual decline in the transmission of local wisdom. In addition, most community leaders hold formal administrative positions rather than charismatic leadership roles, contributing to reduced community cohesion and posing challenges to sustainable community development.

2) Several key factors have influenced changes in community lifestyles in Na Siew Subdistrict, including: 1) drug-related problems, which significantly affect overall quality of life, particularly among youth; 2) declining community participation; 3) the loss of local knowledge and wisdom, especially that

¹ Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University email:tontawan18@Gmail.com

² Faculty of Political Science and Public Administration, Mahasarakham Rajabhat University email: wsutthisai@hotmail.com

of local sages, which forms a fundamental basis for livelihoods and reliance on local resources; 4) weakened community leadership due to increased responsibilities and pressures arising from rapid and diverse external changes; and 5) the lack of effective knowledge management and intergenerational transmission of knowledge within the community.

Keywords: Mindset, community lifestyles, social change

บทนำ

บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อกระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในสังคมไทย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทพื้นฐานของชุมชนและการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างมากเพราะการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้เกิดการพัฒนาได้นั้นต้องเริ่มจากการสร้างการตระหนักรู้ในบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชน จึงจะเกิดการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ต้องอาศัยต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพื้นฐาน เช่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม บทบาท หน้าที่และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและเศรษฐกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ (พระครูวิบูล เจติยานุรักษ์ และ เพ็ญพรรณ เพ็ญฟูลอย, 2565, น. 596)

กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ อุทิศ ทาหอม (2564, น. 60) ที่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นปรากฏการณ์ปกติที่เกิดขึ้นเมื่อสภาพแวดล้อมทางสังคมและธรรมชาติแปรเปลี่ยนไป วัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็นพลวัตที่ไม่หยุดนิ่ง อย่างไรก็ตาม เจ็อนไซที่แตกต่างกันย่อมส่งผลให้ความเร็วของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละสังคมไม่เท่ากัน ในอดีต ปัจจัยหลักที่ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมคือการค้าและการสงคราม แต่ในสังคมปัจจุบัน “โลกาภิวัตน์” (Globalization) ได้กลายเป็นอิทธิพลสำคัญที่สุด ผ่านระบบการสื่อสารไร้พรมแดนที่ทลายข้อจำกัดด้านระยะทางและเวลา ส่งผลให้สมาชิกในสังคมซึมซับวัฒนธรรมใหม่และปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตไปอย่างไม่รู้ตัว

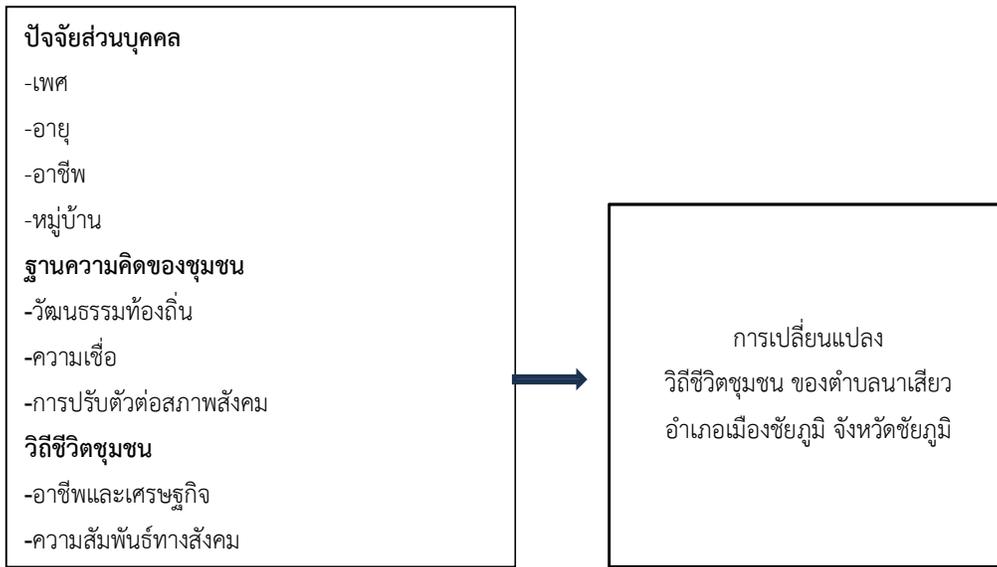
ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงข้างต้น นำไปสู่ข้อสังเกตและทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาฐานคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตของชุมชนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง แม้พื้นที่ตำบลนาเสียวส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะเป็นสังคมชนบทที่พึ่งพาอาศัยกันแบบเครือญาติ แต่ปัจจุบันกลับเริ่มถูกกลืนกลายเป็นสังคมเมืองมากขึ้นจากการขยายตัวของเศรษฐกิจและกระแสโลกาภิวัตน์ ปัจจัยเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด การลักขโมย และความขัดแย้งทางความคิด ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาชุมชนในภาพรวม ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ โดยสร้างความสมดุลและความยั่งยืนให้เกิดขึ้นภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาฐานคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

กรอบแนวคิดในการวิจัย : การศึกษาฐานคิดของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: คณะผู้วิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรระยะที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Specified sampling) โดยยึดวัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นหลักสำคัญ โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ตัวแทนผู้นำชุมชนและประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ ตำบลนาเสียว 8 หมู่บ้าน จำนวน 12 คน

ประชากรระยะที่ 2 ประชาชน ทั้งสิ้น 1,864 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว, 2568) โดยได้ขนาดของกลุ่มตามสูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973, p. 727) ตัวอย่าง จำนวน 329 คน

2. เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือระยะที่ 1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษาฐานความคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากบริบททั่วไปของชุมชน ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน อาชีพ เศรษฐกิจ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม เครื่องมือการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) มีจำนวน 2 ตอนด้วยกัน ตอนที่ 1 ข้อคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ตอนที่ 2 ข้อคำถามเกี่ยวกับฐานความคิดเดิมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence หรือ IOC) และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) ใช้สัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .95

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการวิจัย ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม เพียงตรงเหมาะสม และสมบูรณ์ที่สุดผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed method research) ระหว่างวิธีการดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการดำเนินการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ติดต่อนัดหมายวันเวลาในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

3.2 ระยะที่ 1 เข้าไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามเวลานัด ใช้เวลาสัมภาษณ์ต่อคนไม่เกิน 60 นาที โดยใช้วิธีการจดบันทึก และใช้เครื่องบันทึกเสียง ในการบันทึกการสนทนาจากข้อความแบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นในการศึกษาฐานความคิดจากทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคม จากบริบททั่วไปของชุมชน ด้านความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน อาชีพ เศรษฐกิจ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะที่ 1 นำมาถอดความสำหรับเป็นแนวทางสร้างแบบสอบถามในระยะที่ 2

3.3 การเก็บรวบรวมวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) กับผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 329 คน จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ตัวแทนผู้นำชุมชนและประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีบริบูรณ์ ตำบลนาเสียว 8 หมู่บ้าน

3.4 สรุปผลการศึกษาจากข้อมูลการทั้ง 2 ระยะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษามีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

4.1 ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาแยกประเด็นตามแต่ละประเด็นคำถาม

4.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แยกประเด็นคำถามแล้ว มาเปรียบเทียบความเหมือนหรือความต่างกันของผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน ก่อนนำข้อมูลนั้นไปวิเคราะห์ จากการเปรียบเทียบมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการศึกษาร่วมกันและนำเสนอด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

4.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่การแจกแจงความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percentage)

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเสนอแนะ จะใช้วิธีการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และ พรรณนาความ

ผลการวิจัย

ฐานความคิดทุนทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ บริบททั่วไปของชุมชนตำบลนาเสียว ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาเสียวเก่า บ้านนาวัง บ้านไทรงาม บ้านซันรวงไทร บ้านนาสีนวล บ้านนาไก่อู และบ้านนาเสียวใหม่ โดยอยู่ภายใต้การดูแล และการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว ส่งผลให้เกิดลักษณะการดำเนินชีวิตของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านมีความคล้ายคลึงกันตามแนวนโยบายพัฒนาของรัฐบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ อาชีพหลักคือเกษตรกรรม และมีอาชีพเสริมสำคัญที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าไหม ซึ่งมีตลาดและอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน บางชุมชนมีการเพาะปลูกสมุนไพรซึ่งเป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมและความเชื่อ ชุมชนมีพิธีกรรมและประเพณีที่สะท้อนเอกลักษณ์ความศรัทธา เช่น งานบุญท้องถิ่น บุญข้าวประดับดิน ประเพณีรำผีฟ้าเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย พิธีบุญต้นน้ำ และพิธีบูชาเจ้าฟ่องค์ต้อ ซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชน และยังเป็นกลไกสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ชุมชนมีการนำสื่อสังคม

ออนไลน์มาใช้ในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมชุมชน เช่น Facebook และ Line ของชุมชน แต่ยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงของกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เช่น การใช้พลังงานทางเลือกและการปลูกป่าชุมชน โดยรวมแล้วตำบลนาเสียวยังคงมีฐานทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นทุนทางสังคมสำคัญต่อการดำรงอยู่และพัฒนาชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลนาเสียวที่ส่งผลจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายนอกที่เกิดขึ้นในตำบลนาเสียว มีการปรับตัวในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และบทบาทผู้นำ โดยชุมชนมีการปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ไปสู่การทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองมากขึ้น มีการรื้อฟื้นและรักษาประเพณีท้องถิ่นไว้เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสู่สังคมเมืองทำให้เกิดค่านิยม “ต่างคนต่างอยู่” เข้ามาทดแทนระบบเครือญาติ ประชาชนในชุมชนมีความห่างเหินระหว่างสมาชิกชุมชน และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนลดลง การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว แต่ก็สร้างความเหลื่อมล้ำกับกลุ่มที่เข้าถึงเทคโนโลยีได้ยาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุ นอกจากนี้ วัฒนธรรมดั้งเดิมบางประการเริ่มเลือนหาย ถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ภูมิปัญญาด้านหมอนไหมยังคงได้รับการสืบทอดในบางครัวเรือนเท่านั้น และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของชุมชนและก่อให้เกิดปัญหาในชุมชนอย่างรุนแรง เช่น ปัญหายาเสพติดที่ทวีความรุนแรงส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพฤติกรรมของเยาวชน การถ่ายทอดองค์ความรู้ท้องถิ่นโดยเฉพาะความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านค่อยๆ หายไป ผู้นำชุมชนมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้นหลากหลายด้าน ทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนาชุมชนลดลง อีกทั้งชุมชนขาดผู้นำที่มี “บารมี” ที่สามารถดึงดูด โน้มน้าวสร้างแรงศรัทธาของคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้การดำรงอยู่ของทุนทางสังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาจึงเผชิญแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมือง และจำเป็นต้องมีแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนในระยะยาว

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญและทวีความรุนแรงที่ก่อให้เกิดปัญหาในชุมชนเป็นอย่างมากที่เกิดจากปัจจัยหลักจากการปรับตัวต่อสภาพสังคม ผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอกโดยรวม ได้แก่ปัจจัยด้านยาเสพติดในชุมชน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรม ส่งผลมายังองค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในชุมชนและการจัดการตนเอง ดังที่อธิบายรายละเอียดผลการศึกษาข้อมูลดังการนำเสนอตามตารางที่ 1

ตาราง 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

(n = 329)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน	M	SD	ระดับ
ปัจจัยด้านยาเสพติดในชุมชน	4.54	0.78	มากที่สุด
ปัจจัยด้านผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอก	4.12	0.67	มาก
ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.57	0.45	มาก
ปัจจัยด้านองค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน	3.37	0.65	ปานกลาง
ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน	4.17	4.17	มาก
รวม	3.93	0.53	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($M = 3.93$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับ

แรกพบว่า ปัจจัยด้านยาเสพติดในชุมชนอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($M = 4.54$) รองลงมาเป็นปัจจัยด้านความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน อยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($M = 4.17$) และปัจจัยด้านผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอกอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($M = 4.12$)

สรุปและอภิปรายผล

พื้นที่ตำบลนาเสียว ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านนาเสียวเก่า บ้านนาวัง บ้านไทรงาม บ้านซักรวงไทร บ้านนาสีนวล บ้านนาไก่อ๊เขา และบ้านนาเสียวใหม่ ซึ่งมีลักษณะวิถีชีวิตและการพัฒนาพื้นที่ที่สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ตามนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลนาเสียว โดยการดำเนินงานดังกล่าวอยู่ภายใต้แผนพัฒนาและนโยบายของรัฐที่ยึดหลักการบริหารราชการแผ่นดินทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นประโยชน์สูงสุดของประชาชนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การศึกษาบริบทฐานคิดและวิถีชีวิตของชุมชนตำบลนาเสียว มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ในส่วนที่ 3 ว่าด้วยอำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะในมาตรา 66 ซึ่งระบุให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมาตรา 67 ที่กำหนดหน้าที่หลักในการดำเนินงานภายในเขตพื้นที่รับผิดชอบเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชนในชุมชน ดังต่อไปนี้ 1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก 2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำทางเดิน และที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล 3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ 4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย 5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม 6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ 7. คุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 8. บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และ 9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางราชการมอบหมายโดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร ด้วยตำบลนาเสียวมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมและปศุสัตว์ อย่างไรก็ตาม เมื่อเผชิญกับการขยายตัวของสังคมเมืองและกระแสโลกาภิวัตน์ วิถีเกษตรแบบดั้งเดิมจึงปรับเปลี่ยนสู่เกษตรสมัยใหม่ที่พึ่งพาเทคโนโลยี นวัตกรรม และสารเคมีมากขึ้น แม้เครื่องมือเหล่านี้จะช่วยทุ่นแรง แต่การผลิตยังคงต้องพึ่งพาสภาพภูมิอากาศและแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก ส่งผลให้เกษตรกรต้องแบกรับต้นทุนที่สูงขึ้นขณะที่ผลผลิตยังคงมีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ทั้งปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนและภัยแล้ง นอกจากนี้มิติด้านเศรษฐกิจแล้ว กระแสวัตถุนิยมยังส่งผลกระทบต่อระบบความเชื่อ ศาสนา และภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมค่อย ๆ เลือนหายและขาดการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งสอดคล้องกับ (ชัยณรงค์ ศรีรักษ์ และคณะ, 2561, น. 790) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อผลกระทบทางสังคมจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน: กรณีศึกษา ชุมชนท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาและถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ยุคเผชิญหน้ากับการพัฒนาจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของชุมชน ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนภาครัฐถือเป็นปัจจัยเร่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมโดยมีปัจจัยที่สำคัญ คือ การขยายตัวของชุมชน การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการดำเนินชีวิต การพัฒนาด้านเศรษฐกิจภายนอกส่งผลให้เกิดความวิตกกังวลต่อ ความคงอยู่ของชุมชนตามวิถีวัฒนธรรมไทใหญ่ ชุมชนจึงมีการปรับตัวและเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อตอบโต้โดยใช้แก่นวัฒนธรรมที่มีประเพณีเป็นเครื่องมือสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรม สำหรับต่อสู้กับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า “ฐานความคิดของชุมชน” ตำบลนาเสียว กำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจากระบบเกษตรพึ่งพาธรรมชาติและความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ไปสู่ฐานคิดที่เน้นประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและนโยบายการพัฒนาเชิงโครงสร้างของรัฐ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้วิถีชีวิตดั้งเดิมถูกกลืนกลายสู่ความเป็นสังคมเมือง (Urbanization) ซึ่งแม้จะมีการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรม

มาใช้ในการเกษตร แต่กลับทำให้เกษตรกรต้องเผชิญกับต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นภายใต้ความเสี่ยงจากปัจจัยทางธรรมชาติที่ไม่สามารถควบคุมได้ ขณะเดียวกันการลดบทบาทของความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนถึงการสั่นคลอนของอัตลักษณ์ชุมชน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชนในระยะยาว ในขณะที่การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนท่าสายลวดอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ที่ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากนโยบายและการพัฒนาของรัฐเช่นเดียวกัน อันเป็นปัจจัยเร่งให้ชุมชนต้องปรับตัว ทั้งในด้านอาชีพ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญคือ ชุมชนท่าสายลวดมีการ “เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม” โดยใช้ประเพณีและแก่นวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อต่อรองและรับมือกับผลกระทบจากการพัฒนา ในขณะที่ชุมชนตำบลนาเสียว แม้จะมีการรับรู้ถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงยึดถือการนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เป็นฐานในการตั้งรับและปรับตัวเชิงสร้างสรรค์ (Passive Adaptation) สภาวะการณ์นี้สะท้อนให้เห็นว่า หากชุมชนนาเสียวขาดกระบวนการฟื้นฟูภูมิปัญญาและการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม ความยั่งยืนของวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ชุมชนอาจเผชิญกับภาวะสั่นคลอนในระยะยาว

2. ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน ตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ลำดับแรกพบว่า 1. ปัจจัยด้านยาเสพติดในชุมชนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนมากที่สุด เหตุเพราะปัญหาเสพติดได้ส่งผลกระทบต่อในชุมชนในหลายมิติทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ซึ่งปัญหาเสพติดแพร่ระบาดมากในกลุ่มเยาวชนและวัยแรงงานได้บั่นทอนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่นยาเสพติดส่งผลให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง การทะเลาะเบาะแว้งของสมาชิกภายในครอบครัว ปัญหาอาชญากรรม ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้รายได้ครัวเรือนลดลง เกิดภาวะค่าใช้จ่ายในการรักษา บำบัด มิติทางวัฒนธรรมและค่านิยมของชุมชน โดยทำให้บรรทัดฐานทางสังคมที่เคยยึดถือ เช่น ความขยัน ความมีวินัย และการเคารพกติกาชุมชนถูกทำลายและลดความสำคัญลง เยาวชนบางส่วนซึมซับค่านิยมที่เบี่ยงเบนจากวิถีชีวิตดั้งเดิม ส่งผลให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นขาดความต่อเนื่อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ (วรภรณ์ ประทีปธีรานันต์, 2562, น. 55) ได้สรุปผลการวิจัยว่าพฤติกรรมการใช้ยาเสพติดด้านปริมาณการใช้ยาเสพติด มีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษา อาชีพ สถานภาพสมรสของบิดามารดา ความรู้เรื่องสารเสพติด การรับรู้ความสามารถในตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเอง และพฤติกรรมต่อต้านสังคม ลักษณะชุมชน/ที่ตั้งของบ้านและสัมพันธ์ภาพในครอบครัว จากผลการวิจัยในเบื้องต้นต่อกัยว่า ปัญหาเสพติดเป็นผลจากปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว และสังคม ที่เร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนตำบลนาเสียวอย่างรอบด้าน ทั้งเชิงโครงสร้างสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การแก้ไขปัญหาลึกลับควรดำเนินการแบบบูรณาการ โดยเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเยาวชนควบคู่กัน เพื่อชะลอและฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนให้กลับสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน 2. ปัจจัยด้านความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน หากผู้นำชุมชนมีศักยภาพและได้รับการยอมรับจากสมาชิกในชุมชนแล้วผู้นำจะเป็นผู้มีอิทธิพลในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนผ่านจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไปสู่วิถีชีวิตรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ โดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลสามารถมองเห็นแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสมรวมถึงผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ โปร่งใส และมุ่งมั่นทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน ผู้นำจะได้รับความไว้วางใจจากคนในชุมชนเมื่อผู้นำได้รับการยอมรับ การสื่อสารข้อมูลไปยังคนในชุมชนจะเป็นไปได้โดยง่าย ผู้นำชุมชนที่มีความเข้มแข็งมักมีศักยภาพในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภายนอก มีความสามารถในการตั้งทรัพยากร ความรู้ และงบประมาณมาสนับสนุนการพัฒนาชุมชน ปัจจัยดังกล่าวจึงส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างชุมชนและยกระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของคนในชุมชนได้เป็นอย่างมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปัญญาวัฒน์

จุฬามาศ (2564, น. 110) ที่ได้ทำการศึกษา ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนบ้านนาสะอั้ง ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมของประชาชน ด้านการบริหารจัดการชุมชน ด้านการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน การพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ ให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นจะแก้ไขปัญหาเพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งมิได้แต่ต้องมีการส่งเสริมพัฒนาในปัจจัยในหลาย ๆ ปัจจัย และสอดคล้องกับการศึกษาของ (สุเมธี จิตต์ปัสสร, 2562, น. 1) ที่ค้นพบว่าบทบาทของผู้นำได้ใช้เครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชนให้มีบทบาทในการดำเนินการร่วมกันการจัดการเครือข่ายของผู้นำชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนที่เป็นผู้อาวุโสในหมู่บ้าน สร้างเป็นเครือข่ายการทำงานร่วมกัน และผลการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคสำคัญในการดำเนินงาน กล่าวคือ เมื่อผู้นำที่เป็นทางการนำเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่ให้แก่ชาวบ้าน มักเกิดการต่อต้านเนื่องจากเป็นสิ่งที่สวนทางกับความคุ้นชินเดิม ประกอบกับทัศนคติของชาวบ้านที่มองว่าการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาเป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานราชการ มากกว่าจะเป็นบทบาทหน้าที่ของภาคประชาชน ด้วยเหตุนี้ แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในอนาคต ผู้นำชุมชนจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่ชัดเจนและสื่อสารอย่างเป็นระบบ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างความตระหนักรู้ให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม ซึ่งจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งให้แก่ชุมชน และส่งผลให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัวเท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน

3. ปัจจัยด้านผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอก เช่นนโยบายจากภาครัฐ และหน่วยงานภายนอกส่งผลต่อโครงสร้างพื้นฐานและการพัฒนาชุมชนโดยรวม เพราะนโยบายเศรษฐกิจและสังคมจะเข้ามามีอิทธิพลต่อทิศทางการพัฒนาชุมชนโดยตรง เช่น การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมวลชนที่ส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน เนื่องจากชุมชนมีการเปิดรับวัฒนธรรมและแนวคิดจากภายนอก อาทิ เช่น วัฒนธรรมสมัยใหม่ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง ด้านความเชื่อ ค่านิยม และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่ลดน้อยถอยลงโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีพและการประกอบอาชีพของคนในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนต้องปรับตัว ซึ่งความสอดคล้องกับ (เปรมทัชสรณ์ อมรชัยพรณ และ ธเนศพล อินทร์จันทร์, 2568, น. 100) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านกระบวนการจัดการชุมชนอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน และด้านผู้นำชุมชน ซึ่งปัจจัยภายนอกชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชนอยู่ในระดับมาก ส่งผลต่อกลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

4. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเป็นอย่างมากเพราะการมีส่วนร่วมที่จะสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด วางแผน และตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ของชุมชนอันเป็นปัจจัยที่จะส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในชุมชนที่จะทำให้ประชาชนเข้าใจสถานการณ์ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างถูกต้อง การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ การฝึกอบรม และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ช่วยพัฒนาทักษะ ความรู้ และทัศนคติที่เอื้อต่อการปรับตัว ส่งผลให้ชุมชนสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีได้ดียิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจะเป็นไปในทิศทางเดียวกันและลดความขัดแย้งที่ส่งผลให้เกิดความรู้สึกของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมจะปลูกฝังแนวคิดให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกความรับผิดชอบร่วมกัน รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกันอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนที่

ขับเคลื่อนจากการดำเนินกิจกรรมและโครงการพัฒนาชุมชนร่วมกันในด้านต่าง ๆ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากร กิจกรรมสาธารณประโยชน์ การเรียนรู้ร่วมกัน จะช่วยเสริมสร้างความสามัคคี เพราะการที่สมาชิกในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการลงมือปฏิบัติจริงจะเพิ่มศักยภาพในการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้ ซึ่งสอดคล้องกับ (พิชัยรัฐ หมั่นด้วง และ นิสพงษ์ กลิ่นจำปา, 2568, น. 651) ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู ผลการศึกษาพบว่าโดยภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า องค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น การจัดเวทีประชาคม การรับฟังความคิดเห็น หรือการเปิดรับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยตรง ประชาชนในพื้นที่ที่มีความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนในการพัฒนาท้องถิ่น และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมประชุมสภาท้องถิ่น หรือร่วมเป็นกรรมการในกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนทัน รวมถึงการพัฒนาในพื้นที่ที่มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าการมีส่วนร่วมของตนสามารถส่งผลต่อการตัดสินใจและการพัฒนาในพื้นที่ได้จริง และ 5. ปัจจัยด้านองค์ความรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญเหตุเพราะต้องมีการปรับตัว โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือใหม่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ควบคู่กับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมผ่านศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ชุมชนมีส่วนร่วม การผสมผสานองค์ความรู้ที่เกิดจากการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้สมัยใหม่ และได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมภายนอก การใช้เทคโนโลยีองค์ความรู้ที่ถูกถ่ายทอดผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์และแอปพลิเคชันต่าง ๆ ทำให้เกิดการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนข้อมูลได้กว้างขวางขึ้น การจัดการความรู้ การนำความรู้มาประยุกต์ใช้ผ่านโครงการที่วางแผนอย่างเป็นระบบและมีวัตถุประสงค์ชัดเจน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับ พระมหาปัญญาวโรดม สิริภทโท และ คณะ (2561, น. 222) ที่ได้กล่าวว่า ประชาชนชาวบ้านเป็นบุคคลต้นแบบในการสร้างชุมชนคนดีเป็นผู้นำทางปัญญาที่นำองค์ความรู้พื้นบ้านมาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยผ่านวิธีการดังนี้ 1) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน 2) การส่งเสริมการเรียนรู้ในชุมชน 3) การส่งเสริมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเป็นระบบและยั่งยืน 4) การส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของชุมชน 5) การส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกรักชุมชน และ 6) การส่งเสริมค่านิยมร่วมเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน องค์ความรู้ของประชาชนชาวบ้าน มีความหลากหลายตามความถนัดและการปฏิบัติของแต่ละคน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ทางสังคมและความรู้ส่วนบุคคลทั้งแบบฝังลึกในตัวคนและความรู้ที่ปรากฏชัดแจ้ง และสอดคล้องกับการศึกษาของศุภชัย สระทองหัก (2565, น. 84) ที่พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชนโดยการสร้างความรู้และการใช้ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาองค์ความรู้และใช้สถานที่ในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ทำให้ชุมชนสามารถเกิดการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้จากการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงทำให้ชุมชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ ร่วมกับกระบวนการต่างๆ ที่จะช่วยให้ชุมชนเกิดความคิดใหม่ ๆ หรือนวัตกรรม และสามารถนำความคิดใหม่ ๆ นั้นไปใช้ในงานของชุมชนทำให้งานของชุมชนเกิดความแปลกใหม่ น่าสนใจมากขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของฐานคิดและยอมรับในความคิดเห็นที่แตกต่าง อันนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ การฝึกฝน และการสร้างความรู้ร่วมกันภายในชุมชน โดยสามารถสรุปกลไกสำคัญได้ดังนี้ 1. การสร้างและการจัดการความรู้ของชุมชน มุ่งเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในมิติต่างๆ อย่างเป็นระบบ ได้แก่ การทอผ้าพื้นเมืองของชาติพันธุ์ไทยทรงดำ พิธีกรรมและความเชื่อ งานจักสาน ตลอดจนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากฐานทุนเดิมอย่างสูงสุด 2. กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน: ขับเคลื่อนผ่านกระบวนการกลุ่มและ

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับสู่การเป็น “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง โดยมีขั้นตอนการพัฒนาองค์ความรู้ 5 ด้าน คือ การรวบรวม (Compilation) การอนุรักษ์ (Conservation) การรื้อฟื้น (Recovery) การประยุกต์ (Modification) และการพัฒนาต่อยอด (Development) แนวทางการพัฒนาดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่เป็นเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญา และเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่น่าไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้ ในการพัฒนาฐานความคิดของชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนบนความเปลี่ยนแปลงทางสังคมของตำบลนาเสียว อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ

1. ส่งเสริมการถ่ายทอดองค์ความรู้ชุมชนจากฐานชุมชนเดิม ด้านวิถีการประกอบอาชีพทางเกษตร วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านไปสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อคงไว้ซึ่งฐานความคิดและเอกลักษณ์ของตำบลนาเสียว
2. พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชน วัด โรงเรียน กลุ่มอาชีพ และองค์กรปกครองท้องถิ่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสวัสดิการและตั้งรับแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
3. พัฒนาชุมชนปัจจัยด้านอาชีพและระบบเศรษฐกิจชุมชนพัฒนาทักษะอาชีพตามบริบทพื้นที่ เช่น การแปรรูปสินค้าเกษตร การตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มรายได้และลดผลกระทบจากการย้ายถิ่นแรงงาน
4. ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้กับประชาชนทุกช่วงวัย สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสมัยใหม่
5. พัฒนาปัจจัยทางสังคมฟื้นฟูบทบาทของครอบครัวและเครือญาติในการร่วมดูแลสมาชิก โดยเฉพาะผู้สูงอายุและเยาวชน เพื่อรักษาความเข้มแข็งของความสัมพันธ์ทางสังคม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ การใช้เทคโนโลยีและการปรับตัวในการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนเพิ่มเติม โดยมุ่งเน้นบทบาทของสถาบันครอบครัวและศาสนาบริบท วัฒนธรรม และจิตวิญญาณของชุมชน เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ครบถ้วนจากชุมชนเป็นฐานเพื่อที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ชัยณรงค์ ศรีรักษ์, อภิชาติ โจอารีย์ และประสงค์ ตันพิชัย. (2561). การปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชน ต่อผลกระทบทางสังคมจากนโยบาย เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน: กรณีศึกษาชุมชนท่าสายลวด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 39(2018), 789-800. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/kjss/article/view/242583/164833>
- ปัญญาวัฒน์ จุฑามาศ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความเข้มแข็งของชุมชนบ้านนาสะอู้งตามเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ*, 10(1), 110 – 119.
- เปรมทัชสรณ์ ออมชัยพรรณ, ธนศพล อินทร์จันทร์. (2568) . ปัจจัยที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม*, 6(1), 100 -108.

- พระครูวิบูล เจตยานุรักษ์, และเพ็ญพรรณ เฟื่องฟูลอย. (2565). การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่และกระบวนการของชุมชน
สร้างสรรค์ในสังคมไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(2), 596 - 610.
- พระมหาปัญญาวรรณ สิริภทโท, พระครูปริยัติธรรมวงศ์ และนิภาภัทร อยู่พุ่ม. (2561). การศึกษาองค์ความรู้และ
กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงพุทธของปราชญ์ชาวบ้านอีสาน. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 18(2), 221-232.
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537. (2 ธันวาคม 2537). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนที่
53 ก. หน้า 11 – 35.
- พิชัยรัฐ หมั่นดวง, และนัสพงษ์ กลิ่นจำปา. (2568). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วน
ตำบลโนนทัน อำเภอเมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 8(4), 642 - 655.
- วารภรณ์ ประทีปธีรานันต์. (2562). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้ยาเสพติด ของผู้ต้องขังคดียาเสพติด ในจังหวัด
สุพรรณบุรี. *วารสารพยาบาล*, 68(1), 49-57.
- ศุลชัย สระทองหัก. (2565). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ไทยทรงดำ
บ้านดอนทราย ตำบลสระกะเทียม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. *Journal of Roi Kaensarn Academi*,
7(9), 75-95.
- สุเมธิ จิตต์ปภัสสร. (2562). บทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างการมีส่วนร่วมในโครงการขยะเหลือศูนย์: กรณีศึกษา เทศบาล
ตำบลโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ [การค้นคว้าอิสระปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. TU Digital
Collections. <https://doi.org/10.14457/TU.the.2019.1358>
- อุทิศ ทาหอม.(2564). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม. *วารสารวิจัยและพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 16(2), 55-73.
- Taro Yamane. (1973). *Statistics: an introductory analysis* (3rd ed.). Harper & Row.